

**Trialed and
Convicted
Criminality.
Research Carried
out in the Oradea
Penitentiary**

FLOARE CHIPEA, ADRIAN HATOS

The following study, which was carried out in the Oradea State penitentiary, aimed to reveal the causality of delinquent behavior and it has been part of a larger research project dealing with the topic of criminality in Bihor county. Using the logistic regression and several other statistical tools, we emphasised the dependency of criminal behavior upon some factors. The statistical relationships have been depicted in a causal model presented at the end of the article.

INFRACȚIONALITATEA JUDECATĂ ȘI CONDAMNATĂ. ANCHETĂ SOCIOLOGICĂ REALIZATĂ ÎN PENITENCIARUL DIN ORADEA

Verificarea unor prezumții operaționale referitoare la problematica infracționalității în județul Bihor face obiectul anchetei efectuate prințre deținuți penitenciarului Oradea și pe un lot maritor de neinfractori. Datele prelevate prin această anchetă vor fi utilizate la elaborarea unui model explicativ al fenomenului infracțional. Precum se va vedea, rezultatele produse în analizele următoare servesc atât la verificarea popperiană a ipotezelor operaționale care ne ghidează demersul investigativ, cât și la tentative de reconstrucție teoretică în sfera sociologiei devianței.

Modelul pe care-l propunem la finalul acestui capitol nu pretinde să epuizeze interogațiile posibile cu privire la formele devianței sau cauzele acestora. O restricție ce nu poate fi trecută cu vederea o induce în analiză faptul că esantionul de infractori este selectat doar dintr-o delinevență judecată și condamnată care, la momentul efectuării anchetei, ispășeau pedepse privative de libertate. Este deosebit de pertinentă, în acest context, observația unui specialist în psihologie penitenciară: "Creșterea numărului de deținuți este determinată de creșterea violenței și mai puțin de creșterea criminalității în general. De aceea deținuții nu reprezintă întreaga populație

delincventă, ci mai ales infractorii cei mai vulnerabili la controlul social: minorii, somerii, străinii.¹

Am căutat să construim un model empiric, derivat din verificarea ipotezelor și din generalizări statistice, ambele demersuri fiind fundamentate pe datele rezultate în urma anchetei efectuate pe două eșantioane - de infractori și neinfractori. Centrul de greutate al analizei noastre constă în realizarea unui model predictiv al infracționalității utilizând procedura regresiei logistice.

Ipotezele cercetării

Ipotezele au fost formulate pe baza principalelor teorii sociologice ale criminalității², pornind de la rezultatele unor cercetări anterioare, cât și pe baza unor informații desprinse din cercetările proprii.

1. Individii care provin din medii familiale cu statut socio-economic deficitar vor fi predispuși într-o măsură mare spre infracționalitate.

2. Eșecul școlar favorizează tentația de a utiliza alte mijloace de afirmare, persoanele în cauză dezvoltând comportamente infracționale.

3. Adoptarea unei conduite infracționale este mai frecventă în situațiile în care raporturile dintre părinți și copii sunt inexistente sau deficitare.

4. Insecuritatea profesională accentuată, va genera comportamente infracționale ca mijloace pentru atingerea unor

scopuri de natură economică.

5. Comunitatea etnică a romilor, caracterizată prin atitudine negativă față de școală, de pregătirea profesională, prin medii familiale care, în general, realizează o socializare negativă a copiilor, va genera cea mai înaltă rată a infracționalității.

6. Grupul de prieteni, în măsura în care împărtășesc valori opuse societății și implicit realizează "socializarea negativă" a membrilor săi, generează comportamente infracționale.

7. Atât în municipiul Oradea, cât și în celelalte localități cuprinse în studiu apropiat, infracționalitatea, privită sub aspectul locului de desfășurare a actelor infracționale, cât și sub aspectul domiciliului infractorilor, se va concentra în anumite zone urbane, care se constituie ca zone cu grad ridicat de pericol social, pe străzi alăturate.

8. Persoanele recidiviste și cele care provin din familiile cu antecedente penale au mai mari "șanse" de a deveni infractori, deoarece în experiența lor anterioară au avut ocazia de a "învăța" comportamentele delincvente.

Schema operațională de cercetare

În cercetarea de opinie asupra fenomenului infracțional am inclus următoarele dimensiuni și indicatori:

Dimensiuni	Indicatori
1. persoana individului	-Sex -Vârstă -Naționalitatea -Religia -Nivelul de instrucție -Autoevaluarea stării de sănătate -Influența stării de sănătate asupra infracțiunii -Încadrarea în muncă
2. Situația socio-economică:	

INFRACTIONALITATEA JUDECĂTĂ ȘI CONDAMNATĂ

- Forma de calificare
- Mobilitatea profesională
- Venitul mediu al familie
- Condiții de locuit
- Mobilitatea geografică
- Dificultăți financiare
- Autoevaluarea nivelului de trai

3. Situația familială:

Familia de origine:

- Categorie socio-profesională a părinților
- Nivelul de instrucție al părinților
- Nivelul de venituri al familiei
- Structura cuplului parental
- Climatul conjugal
- Alcoolismul în familie
- Preocuparea părinților pentru cunoașterea copilului
- Antecedente penale ale părinților
- Mediul de rezistență

Familia proprie:

- Starea civilă
 - Numărul de copii
 - Situația financiară a familiei
 - Ocupația soțului (soției)
 - Preocupări în timpul liber
 - Climatul familial
-
- Autoevaluarea rezultatelor școlare
 - Repetanță
-
- Tipul delictului
 - Timpul și locul comiterii delictului
 - Împrejurările în care a fost comis
 - Autoevaluarea cauzei delictului
 - Starea de recidivă
-
- Numărul de prieteni
 - Starea de infracționalitate a prietenilor
 - Încadrarea în muncă a prieteniei
 - Tipul infracțiunilor săvârșite
 - Domiciliul prietenilor
 - Evaluarea calităților prietenilor

4. Viața școlară:

5. Delictul:

6. Anturajul:

Din cele prezentate se reține faptul că intenționăm să testăm relațiile cauzale posibile între infracționalitate ca variabilă dependentă și variabilele independente concretizate în factori ce tin de persoana infractorului; mediul familial în care s-a format și cel în care trăiește; mediul profesional și școlar; statutul social al infrac-

torului, vizând locul ocupat de acesta în structura socială: religia; tipul de comunitate etnică de apartenență; anturajul; domiciliul, ca indicator al ecologiei infracționalității; reiterarea comportamentului delincvent, respectiv starea de recidivă; mobilitatea geografică; sistemul de valori al infractorului.

În cadrul metodei principale utilizată în vederea culegerii și prelucrării informațiilor, respectiv metoda anchetei, am construit instrumentul de investigație pornind de la stabilirea principalelor dimensiuni și indicatori ai conceptului asociate cauzalității actului infracțional.

Chestionarul a fost aplicat individual de către operatorii de anchetă fiecărui deținut inclus în eșantion.

Chestionarul cuprinde o problematică foarte bogată, urmărind multe dimensiuni, dar aplicarea sa a fost facilă având în vedere specificul subiecților ce dispun de timp liber și de dorință de a discuta cu operatorii de chestionar. Majoritatea întrebărilor sunt precodificate, oferind subiecților variantele de răspuns, dar lăsându-le (în cea mai mare parte a întrebărilor) și o variantă de răspuns "liberă" în care vor avea alte variante decât cele precodificate.

De asemenea am introdus și câteva întrebări deschise în special cele care vizează sistemul de valori al subiecților, dând posibilitatea celor cuprinși în eșantion să-și exprime în mod liber aspirațiile;

Evident că, în alegerea întrebărilor am pornit de la selectarea indicatorilor pe care i-am considerat ca fiind mai reprezentativi pentru cele 6 dimensiuni ale conceptului - Cauzațitatea comportamentului infracțional.

Universul populației investigate. Eșantionarea

La data analizei în penitenciar existau 1006³ deținuți, cifră care se modifică mereu ca urmare a intrărilor (intrările medii lunare = 81) și a ieșirilor (ieșirile medii lunare = 87).

Referitor la situația din penitenciar, se observă că majoritatea tendințelor manifestate în cadrul "infracționalității aparente" se regăsesc și în "infracționalitatea judecată și condamnată".

- În ceea ce privește distribuția populației în funcție de variabila sex, majoritatea covârșitoare a deținuților sunt bărbați (96,62%), femeile reprezentând 3,38%.

- Sub aspectul vârstei, și aici predomină persoanele tinere, sub 30 de ani (67,34%), ponderea descrescând treptat în celelalte grupe de vârstă (31-40 = 21,48%; 41-50 = 10,68% și peste 50 de ani = 0,5%).

- În ceea ce privește starea de recidivă, procentul deținuților recidiviști în total deținuți, este mai mare decât cel manifestat în cadrul infracționalității aparente, reprezentând 33,61 %.

- Din punctul de vedere al tipurilor de infracțiuni, ponderea o reprezintă răpirele și fururile (71,3%) urmate de omor, loviturile cauzatoare de moarte și de viol.

- Tendința se păstrează și în ceea ce privește domiciliul infractorilor, predominând vizibil cei proveniți din mediul rural (69%), comparativ cu cei din mediul urban cu 31%.

- În funcție de nivelul de școlarizare și, implicit gradul de calificare majoritatea deținuților se înscriu în categoria celor cu 4 clase (35,78%), urmați de cei cu 5-8 clase (23,35%), de cei cu liceu 22,39%, cei fără studii 18,9% cei cu studii superioare deținând doar 0,29%.

Dacă cumulăm infractorii cu nivel de școlarizare scăzut constatăm că ei reprezintă majoritatea covârșitoare, adică 78%, iar în mod corespunzător, majoritatea deținuților provin din categoria persoanelor necalificate (65,3%).

Pentru desemnarea eșantionului asupra căruia am realizat studiul s-a procedat la eșantionarea stratificată. În acest sens, după cunoașterea numărului total al populației și după structurarea ei pe anumite "caracteristici" (respectiv sex, grupe de vârstă, starea de recidivă, natura infracțiunilor, mediu de rezidență, nivel de școlarizare și statut profesional, conform anexei nr. 13) vom proceda la stabilirea unui procent de eșantionare de 20%, deci eșantionul va cuprinde 202 deținuți, iar în

INFRACTIONALITATEA JUDECATĂ ȘI CONDAMNATĂ

cadrul acestui număr vom aplica procentele corespunzătoare pentru a obține o structură

a eșantionului care să reproducă structura populației în ansamblu.

Deci cei 202 subiecți vor fi astfel strucțurați:

1. Sex	F=7		B=195		
2. Grupe de vîrstă:	Minori;	Tineri 18-20 ani;	21-30 ani;	31-40 ani;	41-50 ani; peste 50 ani
	15	27	94	43	22 1
3. Starea de recidivă	Recidiviști;		Nerecidiviști		
	68		134		
4. Mediul de proveniență	Rural		Urban		
	134		68		
5. După nivel de școlarizare	Fără studii;	4 clase;	Șc. generală	Studii medii;	Studii superioare
	36	72	47	46	1

Menționăm că în interiorul stratelor, deținuții vor fi aleși aleator.

Testarea ipotezelor formulate de noi cu privire la determinarea fenomenului infracțional s-a făcut prin compararea distribuției variabilelor elaborate în schema operațională descrisă anterior între eșantionul de infractori și un eșantion de non-infractori. Această comparație a necesitat, însă, câteva operații suplimentare:

1) Datorită influenței lor marcante

asupra structurii eșantionului de infractori cât și din rațiuni sociologice evidente am exclus din comparație femeile și romii. Aceștora din urmă le vom rezerva un studiu special, delincvența romilor având caracteristici distincte în raport cu ansamblul fenomenului infracțional din România. În urma acestei selecții în eșantionul de infractori au rămas 131 de subiecți care se distribuie după câteva caracteristici socio-demografice importante după cum urmează:

Tabel 1. Nivel de instrucție

fără școală	șc. prima- ră	șc. gen- erală	șc. medie	șc. spe- cială	șc. pro- fesională	șc. post- liceală	înv.supe- rior	șc de reedu- care
6	11	38	15	4	49	2	8	0
4,6	8,4	29,0	11,5	3,1	37,4	1,5	4,6	0

Tabel 2. Vîrstă

sub 18 ani	18-20 ani	21-30 ani	31-40 ani	41-50
16	15	84	11	5
12,2	11,5	64,1	8,4	3,8

Tabel 3. Naționalitatea

români	maghiari	alte
75	4	10
72,5	19,8	7,6

2) Deoarece populația de infractori pe care am studiat-o prezintă o mare specificitate din punctul de vedere al repartiției pe categorii de naționalitate, sex, vîrstă, nivel de instrucție s.a.m.d., s-a ales un alt eșantion de non-infractori al acestei distribuții. Prin urmare, selecția subiecților

în eșantionul de non-infractori s-a făcut prin cote legate după următoarele variabile: nivel de instrucție, vîrstă, naționalitate și mediu de proveniență. Structura acestui al doilea eșantion după aceleași caracteristici, așa cum a fost el obținut după eliminarea erorilor, este următoarea:

Tabel 4. Nivel de instrucție

fără scoala	sc. primar	sc. gen- erală	sc. medie	sc. spe- cială	sc. profesio- nală	sc. post- liceală	înv. supe- rior	sc de reedu- care
0	6	16	16	4	30	3	3	1
0	7,6	20,3	20,3	5,1	38,1	3,8	3,8	1,3

Tabel 5. Vîrstă

sub 18 ani	18-20 ani	21-30 ani	31-40 ani	41-50
8	9	49	8	4
10,1	11,4	62,0	10,1	5,1

Tabel 6. Naționalitatea

români	maghiari
75	4
94,9	5,1

Tabel 7. Mediul de proveniență

rural	urban
40	39
50,6	49,4

Acest al doilea eșantion are N=76 iar distribuția sa după variabilele pe baza cărora s-a făcut cotarea nu se abate semnificativ, precum se poate observa și din tabelul de mai sus, de la structura populației de infractori. Astfel se pot observa variațiile altor factori, *ceteribus paribus*, în eșantionane de infractori și non-infractori.

Operațiunile expuse anterior implică anumite limitări ale gradului de generalitate al concluziilor pe care le va produce analiza noastră. În primul rând, comparația utilizată în studiu nu este aplicabilă verificării ipotezelor referitoare la factorii care au definit cotele pentru cel de-al doilea eșantion. Testarea acestor ipoteze se va face prin compararea datelor noastre em-

pirice cu structura populației județului Bihor după aceste caracteristici. În al doilea rând, este clar că studiul nostru se referă la o categorie destul de limitată de infractori: condamnați la pedepse privative de libertate, ne-romi și bărbați. Valoarea de generalitate a excursului nostru investigativ va fi argumentată prin analize de natură interpretativă asupra unor probleme mai puțin controlabile de către subiectul cercetătorului precum delincvenția juvenilă, corupția etc.

Deoarece selectarea subiecților în grupul martor s-a făcut prin controlarea anumitor caracteristici socio-demografice, legătura acestora cu variabila dependentă a fost verificată prin compararea distribuțiilor de frecvență înregistrate pe acești fac-

INFRACTIONALITATEA JUDECATĂ SI CONDAMNATĂ

tori în eșantionul infractorilor cu distribuții teoretice ce pleacă de la structura populației județului Bihor după aceste variabile.

Trei categorii de subiecți au fost excluse din datele utilizate pentru construcția modelului explicativ:

1) Femeile: în eșantionul de infractori acestea au o pondere de doar 5,4% (11 persoane) dar pot, prin caracteristicile asociate intrinsec categoriei, să afecteze distribuțiile unor variabile socio-demografice importante;

2) Rromii: cei 53 de rromi (26,1%) din eșantionul de detinuți modifică într-o măsură puternică repartitia subiecților după vîrstă, nivel de instrucție, condițiile din familia de proveniență, s.a.m.d., ceea ce sugerează existența unei subculturi delinquentice specifice rromilor. Acestei categorii îi vom aloca un capitol special;

3) Cazurile de non-răspunsuri sau de erori de introducere la variabilele sex și naționalitate.

În urma acestei selecții, în sub-șantionul de infractori au rămas 130 de subiecți.

Strategii pentru construcția modelului explicativ.

Elaborarea unui model inductiv al determinanților infractionalității este un proiect laborios, în care se cer sintetizate aspecte de ordin teoretic cât și rigoare în utilizarea procedurilor statisticc.

Utilizarea conceptului de *determinare*, sau de *cauză*, în raport cu variabila care ne interesează, impune anumite restricții cerinței ca variabilele luate în calcul să exprime date anterioare din punct de vedere temporal fenomenului descris de variabila *răspuns*. În plus, este recomandabil ca în procesul de modelare să se utilizeze cât mai puține variabile de opinie. Prin cele două cerințe se aducează modelul definiției cauză - care presupune o anumită secvențialitate temporală - și se reduce riscul introducerii în model a unor factori covariați, aflați poate chiar în relație de dependență cu variabila *răspuns*. Studiul

nostru a încercat să aplique cât mai strict aceste limitări, în măsura în care datele aflate la dispoziție au corespuns obiectivului propus. Astfel, mareea majoritate a întrebărilor referitoare la climatul psihosoocial din familia de proveniență, desă aflate în relații semnificative cu variabila dependentă, au fost excluse din analiză, întrucât există posibilitatea ca răspunsurile primite să reflecte sisteme de reprezentări ulterioare condamnării sau săvârșirii infractionii. Conformându-ne unui model verificat deja, am păstrat pentru analiză în primul rând caracteristicile socio-demografice, ale subiecților sau ale părinților lor. Anumite caracteristici de opinie, precum relațiile dintre părinți, situația financiară a familiei de proveniență sau consumul de alcool în familia de proveniență, reclamate atât de ipotezele teoretice cât și de datele statistice, au fost și ele introduse în analiză. Utilitatea lor, împede din perspectivă statistică, este condiționată de posibilitatea ca ele să fie, totuși, dependente de apartenența sau neapartenența la categoria infractorilor. Se va vedea, în cele ce urmează, că circumstansă noastră a fost întemeiată.

Variabilele introduse în analiză:

- numărul de copii din familia de proveniență:
 - dacă a fost crescut de tatăl său natural;
 - nivelul de instrucție al tatălui;
 - percepția subiecțului referitor la situația financiară a familiei de proveniență;
 - percepția subiecțului referitor la relațiile dintre mama și tatăl său;
 - percepția subiecțului referitor la consumul de alcool în familie;
 - existența altor condamnări în familie;
 - starea civilă a subiecțului;
 - dacă subiecțul consideră că are prieteni apropiati;
 - dacă prietenii au comis infractioni;
 - numărul de locuri de muncă ale

subiectului până la data efectuării anchetei:

- dacă subiectul a rămas repetent

în perioada școlarizării;

- dacă subiectul deține videocasetofon;

- naționalitatea subiectului;

- vârstă subiectului;

Variabila dependentă:

- dacă aparține sau nu categoriei

infractorilor.

În ceea ce privește lista de variabile de mai sus se impun anumite precizări:

- ele au fost selectate în conformitate cu ipotezele pe care dorim să le testăm, cât și în funcție de rezultatele testelor statistiche bivariate simple de genul testului

/ sau a testului *chi-pătrat*:

- datorită cerințelor modelării prin regresie logistică, cele mai multe dintre variabilele din lista prezentată au fost recodificate și/sau transformate în variabile dihotomice corespunzătoare categoriilor lor. Din acest motiv, în modelul final, ca elemente ale structurii de determinare sau ale sistemului de reprezentare apar doar anumite clase ale unora dintre variabilele introduse în analiză.

Rolul naționalității, nivelului de instrucție, vîrstei și al mediului de proveniență

în determinarea fenomenului infracțional.

O analiză a structurii populației de infractori

Deoarece verificarea ipotezelor formulate se face excluzând din modelarea noastră factori precum naționalitatea, vîrstă sau nivelul de instrucție, care au furnizat cotele pentru subeșantionul de non-infractori - valoarea predictivă a acestor variabile necesită comparații cu distribuții teoretice. Acestea sunt preluate din sursele următoare:

- "Județele României în cifre și fapte", vol. I, Ed. Departamentul Pentru Administrație Publică și Locală, București, 1994

- "Anuarul statistic al României 1995", Ed. Comisia Națională de Statistică.

- "Recensământul Populației județului Bihor", 1992

1) Compararea ponderii românilor și a maghiarilor din eșantionul de infractori cu datele globale referitoare la populația județului Bihor arată că diferența dintre cele două distribuții este semnificativă:

Tabel nr.8: Comparația între caracteristicile eșantionului și ale populației județului Bihor

	Pondere teoretică (H_0)	Frecvențe teoretice	Pondere observată	Frecvențe observate
români	70,1	84,9	78,5	95
maghiari	29,9	36,1	21,5	26

$$\chi^2 = 4,05$$

$$P(H_0) = 0,044$$

S-ar putea interpreta, întrupă, că cei de naționalitate română ajung cu o probabilitate mai mare deținuți ai penitenciarului Oradea. Datele se cer evaluate, însă, cu precauție având în vedere faptul că $P(H_0)$ este cu puțin sub limita convențională a primului prag de semnificație.

2) Datele din recensământul efectuat în 1992 nu oferă informații referitoare la ponderea absolvenților de școli speciale

sau de reeducație. Pentru a face posibil calculul testului chi-pătrat am atașat acestor categorii probabilități de 0,007 astfel încât în fiecare dintre cele două variante ar urma să intre, teoretic, o persoană. Numărul mic al cazurilor corespunzătoare acestor categorii nu ne permite, credem noi, să facem înferențe la impactul lor asupra variabilelor dependente.

INFRACTIONALITATEA JUDECATĂ ȘI CONDAMNATĂ

Tabel nr. 9 Pregătirea școlară a subiecților din eșantion comparativ cu cea a populației județului Bihor

	Ponderi teoretice (%)	Frecvențe teoretice	Ponderi observate (%)	Frecvențe observate
fără școală	4,1	5,34	3,8	5
șc. primară	22,6	29,4	8,5	11
șc. generală	27,4	35,5	29,2	38
șc. medie	24,0	31,2	11,5	15
șc. specială	0,7	0,9	3,1	4
șc. profesională	14,4	18,7	37,7	49
șc. post-liceală	2,1	2,7	1,5	2
inv. superior	4,1	5,3	4,6	6
șc. de reeducație	0,7	0,9	0	0

$X^2 = 81,21$

$P(H_0) = 0,0000$

Semnificația deosebit de mare a testului sugerează că nivelul de instrucție poate constitui un predictor al comportamentului infracțional. Categoria asociată în mod special cu infractionalitatea pare a fi absolvirea scolii profesionale, cei care sunt în eșantionul nostru în această situație având o pondere mult mai mare decât cea teoretică (37,7% față de 14,4%). Ponderi scăzute au:

a) cei care au absolvit doar școala primară - situație explicabilă prin distribuția după vîrstă a populației cercetate, în care vîrstnicii au o pondere neglijabilă;

b) absolvenții de liceu; aici intervin factori legați de capitalul social moștenit care, pentru mediile criminogene, orientează subiecții spre școli profesionale în dauna liceelor și restrâng mobilitatea educațională și pe cea profesională.

3) În ceea ce privește vîrstă, analiza noastră pretinde câteva observații tehnice.

Anuarul Statistic al României grupează categoriile de vîrstă în intervale diferite de cele utilizate de noi:

- cercetarea noastră: sub 18 ani, 18-20 de ani, 21-30 de ani etc.

- Anuarul Statistic: 15-19 ani, 20-24, 25-29 etc.

Se observă că anumite grupe (20, 30, ... de ani) suportă clasificări neconcordante, intervalele suprapunându-se la limite. Luând însă în considerare faptul că distribuția intervalelor cuprinse între 15 și 49 de ani, așa cum apare ea în Anuar, este aproape uniformă - cu o medie de aproximativ 9% pentru fiecare din cele 7 clase cuprinse în acest interval, am considerat că suprapunerea amintită anterior nu este un impediment major pentru realizarea comparației dorite. Menționăm că am colapsat intervalele de până la 19 ani într-o singură clasă:

Tabelul nr. 10. Comparație între vîrstă subiecților din eșantion și cea a populației județului Bihor

	Frecvențe observate	Frecvențe teoretice	Reziduu X^2
sub 21 de ani	30	21,62	8,38
21-30 de ani	84	39,05	44,95
31-40 de ani	11	34,24	-23,24
41-50 de ani	5	35,09	-30,09

$X^2 = 96,56$

$P(H_0) = 0,0000$

Dincolo de valoarea semnificativă a lui $P(H_0)$ să remarcăm că grupa de vârstă cuprinsă între 21 și 30 de ani este puternic asociată comportamentului infracțional în timp ce indivizii din categorii de vârstă superioare prezintă un risc scăzut în raport cu variabilitatea dependentă. Datorită faptului că cei de 20 și de 30 de ani au fost clasificați diferit la noi, față de Anuarul Statistic, se poate presupune că frecvența teoretică pentru cei sub 21 de ani ar trebui să fie mai mare, reziduul χ^2 diminuându-se în

mod corespunzător. De asemenea, în cazul unor clasificări concordante ar fi de așteptat ca reziduul intervalului 21-30 de ani să fie chiar mai mare, impactul respectivei categorii asupra fenomenului infracțional fiind mai mare decât cel indicat de tabelul de mai sus.

După cum se observă din tabelul de mai jos, repartitia eșantionului de infractori după mediul de proveniență reproduce aproape fidel structura populației bihorene;

Tabelul nr. 11. Mediul de proveniență al subiecților din eșantion și al populației județului Bihor

	frecvențe empirice	frecvențe teoretice
rural	66	67,83
urban	67	65,17

$$\chi^2 = 0,1 \quad P(H_0) = 0,75$$

Se resping eventuale ipoteze care pun în relație directă cele două variabile.

Am precizat mai înainte că prelucrările pe care se bazează o parte substanțială din efortul de reconstrucție teoretică s-au făcut excluzând din datele utilizate cele referitoare la femei și la romi. Prima dintre categoriile enumerate arată că, la nivelul județului Bihor ca și la cel național, criminalitatea aparentă și condamnată este un fenomen în esență masculin. Eliminarea persoanelor de sex feminin este judicioasă întrucât se elimină surse de distorsiune în datele supuse prelucrării. În același timp, numărul mic de femei din eșantion descurajează orice tentativă de inferență inductivă care să vizeze aspecte ale criminalitatii feminine, subiectul acesta, meritând totuși, credem noi, o atenție specială ce se cerc materializată în demersuri investigative sistematice.

Aveam însă, dată fiind calitatea datelor la dispoziție, posibilitatea de a aborda separat două clase de infractori de care se va face abstracție în cele ce urmează: recidivistii și, mai ales, infractorii romi. Vom determina, într-un studiu separat, specificul

infracționalității romilor încercând, în rândurile care urmează, să formulăm mai întâi câteva ipoteze care să ajute la clarificarea surselor recidivei.

Recidiva - studiu exploratoriu

Un demers tentant, având în vedere datele aflate la dispoziție, este studiul cauzalității recidivei. Din totalul de 137 de subiecți rămași prin excluderea romilor 54, adică 39,7%, recunosc că au săvârșit și alte infracțiuni înaintea celei pentru care ispășesc condamnarea actuală. Răspunsurile la această întrebare pot fi considerate indicatori satisfăcători ai recidiyei. Făcând distincția aceasta la nivel operațional, etapa următoare a constat în verificarea diferențelor semnificative ce subzistă la nivelul celorlalte variabile între clasele de infractori menționate mai sus. Ca și în cazul analizelor efectuate pe romi, rezultatele noastre au o valoare preponderent exploratorie, sugerând ipoteze pentru o cercetare ulterioară.

INFRACTIONALITATEA JUDECATĂ ȘI CONDAMNATĂ

rioară, aprofundată, a problemei.

Câteva remarci introductive se impun. Analizele de asociere sau de verificare a diferențelor dintre medii au semnalat 15 asocieri semnificative. Unele dintre acestea sunt cu factori covariați - existența unor condamnări anterioare de exemplu - și, ca urmare, interpretarea lor - ar fi superfluă. Pe de altă parte, unele dintre asocierile semnificative extrase sunt greu interpretabile din două motive:

1) Numărul mic de cazuri care au intrat în analiză. Situația aceasta apare mai ales pentru tabelele de asociere cu multe grade de libertate.

2) Numărul mare de non-răspunsuri. Deși elocvente în felul lor, non-răspunsurile nu au un sens imediat în raport cu celelelate variante de răspuns și nu se integreză coerent în cheile de interpretare ale cercetătorului. În multe situații abaterile puternice de la frecvențele teoretice apar și în cazul non-răspunsurilor. Având în vedere această opacitate, nu le vom trata în mod special, recunoscând că prin aceasta se pierde o amănă cantitate de informație.

Caracteristicile care se asociază semnificativ cu variabila ce identifică recidiva pot fi distribuite în 4 clase:

1) Infractions

- tipul infracțiunii

2) Relațiile cu părinții

- cu mama:

- interesul manifestat de aceasta față de respondent

- dacă l-a făcut pe subiect să simtă că o deranjează

- cu tata:

- dacă a susținut moralul celui intervievat

- dacă l-a ajutat la nevoie

- dacă a discutat cu subiectul

3) Prietenii

- scopul întâlnirilor cu aceștia

- dacă prietenii au comis infracțiuni

- dacă prietenii au fost condamnați

4) Respondentul

- dacă a rămas repetent în perioada școlarizării

În ceea ce privește tipul infracțiunilor comise, abateri semnificative de la frecvențele teoretice există pentru categoriile "tâlhărie" și "altele". Recidivisti par a fi mult mai predispuși la infracțiunea de tâlhărie (20,4 % față de 8% în cazul celor lății), în schimb, aleg mult mai rar categoria "altele" (16,7% în timp ce nerecidivștii optează pentru "altele" în 38,7 % din cazuri).

Tabel nr. 12. Tipuri de infracțiuni

	N.R	furt din avutul obștesc	furt din avutul privat	tâlhărie	omor	viol	lovitură cauzatoare de moarte	altele	TOTAL
recidiști	2	3	20	11	6	2	1	9	54
%	3,7	5,6	37	20,4	11,1	3,7	1,9	16,7	
nerecidiști	0	1	25	6	5	6	3	29	75
%	0	1,3	33,3	8	6,7	8	4	38,7	
TOTAL	2	4	45	17	11	8	4	38	129
%	1,6,	3,1	34,9	13,2	8,5	6,2	3,1	29,5	100

$X^2 = 15,632$

p = 0,029

La capitol relațiilor cu părinții se remarcă faptul că, în comparație cu ceilalți, recidivștii declară prezintă raporturile familiale ca fiind negative. Mamele au manifestat, se pare, mai rar interes față de această categorie de subiecții - 29,7 % din-

tre recidiviști caracterizează astfel preocuparea mamelor lor pentru ei, în timp ce nerecidivștii față de care mamele s-au arătat deranjate este de două ori mai mare - 40,7% față de 20%.

Tabel nr. 13. Cât de des s-a interesat de dvs. mama dumneavoastră?

	N.R.	F des și des	Rar și foarte rar	TOTAL
Recidiviști	2	36	16	54
%	3,7	66,7	29,7	
Nerecidiviști	3	64	8	75
%	4	85,3	10,6	
TOTAL	5	100	24	129
%	3,9	77,5	18,6	100

 $\chi^2 = 14,73$ $P = 0,0053$

Tabel nr. 14. Cât de des v-a facut mama dvs. să simțiți că o deranjați?

	N.R.	F des și des	Rar și foarte rar	TOTAL
Recidiviști	9	22	23	54
%	16,7	40,7	42,6	
Nerecidiviști	10	15	50	75
%	13,3	20	66,7	
TOTAL	19	37	73	129
%	14,7	28,7	60,6	100

 $\chi^2 = 16,11$ $P = 0,0029$

În același timp, tații sunt acuzați că nu ar fi susținut moralul subiecților care recunosc că au săvârșit și alte infracțiuni. Astfel, dintre recidiviști, 47,2% afirmă că tații lor îi au susținut din punct de vedere moral, în timp ce ponderea corespunzătoare pentru ceilalți subiecți este de 74,7%. Tații recidiviștilor par a fi avut timp să dis-

cute cu subiecții doar în 35,8% din cazuri în comparație cu 69,4% la nerecidivști. Aceeași situație se întâlnește și în cazul ajutorului pe care tații îl-au oferit la nevoie recidivștii răspund afirmativ în 58,5% din cazuri spre deosebire de ceilalți care ale căror variantele pozitive în 82,7% din cazuri.

Tabel nr. 15. Cât de des a fost capabil să vă susțină moralul tatăl dvs.?

	N.R.	F des și des	Rar și foarte rar	TOTAL
Recidiviști	12	25	16	53
%	22,6	47,2	30,2	
Nerecidiviști	3	56	16	75
%	4	74,7	21,3	
TOTAL	15	81	32	128
%	11,7	63,3	25	100

 $\chi^2 = 15,98$ $P = 0,003$

INFRACTIONALITATEA JUDECATĂ ȘI CONDAMNATĂ

Tabel nr. 16. Cât de des v-a ajutat la nevoie tatăl dvs.?

	N.R.	F des și des	Rar și foarte rar	TOTAL
Recidiviști	10	31	12	53
%	18,9	58,5	22,6	
Nerecidiviști	3	62	10	75
%	4	82,7	13,3	
TOTAL	13	93	22	128
%	10,2	72,7	17,1	100

$X^2 = 12,88$

$P = 0,012$

Tabel nr. 17. Cât de des a avut tatăl timp să discute?

	N.R.	F des și des	Rar și foarte rar	TOTAL
Recidiviști	14	19	20	53
%	26,4	35,8	37,8	
Nerecidiviști	5	52	18	75
%	6,7	69,4	24	
TOTAL	19	71	38	128
%	14,8	55,5	29,7	100

$X^2 = 16,85$

$P = 0,0021$

Prietenii recidiviștilor prezintă și ei câteva specificități interesante. Astfel, subiecții clasificați de noi ca recidiviști afirmă mai des că se întâlnesc cu ei pentru afaceri (20,7% în comparație cu 8%). Pe de altă parte, acești prieteni, la rândul lor, sunt mult mai frecvent descriși ca infractori

(46,3% față de 23,3%), dar fără ca acesta să duca la condamnări mai frecvente în rândul lor: 35,2% dintre recidiviști neagă faptul că prietenii lor ar fi suferit condamnări, în timp ce acest răspuns este ales de către ceilalți subiecți doar 17,6% din cazuri.

Tabel nr. 18. În ce scop vă întâlniți cu prietenii dvs.?

	N.R.	pentru distracții	pentru afaceri	dezbaterea unor probleme	alte situații	TOTAL
Recidiviști	1	32	11	5	4	53
%	1,9	60,4	20,8	9,4	7,5	
Nerecidiviști	10	41	6	11	7	75
%	13,3	54,7	8	14,7	9,3	
TOTAL	11	73	17	16	11	128
%	8,6	57	13,3	12,5	8,6	100

$X^2 = 10,13$

$P = 0,017$

Tabel nr. 19. Prietenii dvs. au comis infracțiuni?

	N.R.	da	nu	TOTAL
Recidiviști	4	25	25	53
%	7,4	46,3	46,3	
Nerecidiviști	15	17	41	73
%	20,5	23,3	56,2	
TOTAL	19	42	66	127
%	15	33,1	51,9	100

 $\chi^2 = 11,77$ $P = 0,0082$

În finalul acestui paragraf descriptiv să remarcăm absența relativă a asociilor semnificative ale factorului investigat cu caracteristicile socio-demografice. Într-un singur caz avem abateri puternice de la distribuția aleatoare și anume în raport cu rezultatele scolare: 29,6% dintre recidiviști declară că au rămas repetenți în perioada scolarizării, spre deosebire de ceilalți dintre care doar 10,8% sunt în această situație. Eșecul scolar poate fi mai degrabă efect decât cauză a comportamentului infracțional. Mai mult, este contrariantă lipsa aparentă a determinanților de status socio-economic. Este ca și cum recidiviștii se aleg la întâmplare din diferențele pătușii ale populației criminale. Pe de altă parte, rezultatele rezumate mai sus ne sugerează existența unei logici proprii fenomenelor de recidivă. Pregătirea asociilor referitoare la prietenii ne trimite deja cu gândul la gang-uri, la existența subculturilor delincvente. Infracțiunea este, astfel, dezindividualizată, are sens doar în raport cu practicile unui anumit grup. Astfel s-ar explica și absența constrângerilor de ordin material: recidiviștii nu prezintă o situație materială mai precară decât ceilalți deținuți. Mai mult, relațiile din familie nu sunt descrise ca fiind într-o măsură semnificativ mai mare ca problematice, cu excepția raporturilor specifice cu părinții. Spre deosebire de romi, în cazul căror deprinderile criminogene par să fie într-o măsură foarte mare achiziționate din familie, recidiviștii par să socializeze în subcultura delincventă în opozitie cu familia. Aceasta este singurul mesaj destul de clar al carac-

terizărilor negative referitoare la relațiile cu părinții. În rest, interpretările pot fi variate: poate că avem de-a face cu reflecțarea unor relații de familie viciate sau, dimpotrivă, cu raționalizări consistente cu acțiunile unei anumite clase de infractori.

O structură de determinare aparte și un sistem de reprezentare specific

Modelul de regresie logistică

Câteva considerații metodologice. Conformându-se practicilor de modelare obișnuite, obiectivele noastre vor fi:

- elaborarea unei scheme de relații implicând cât mai puține varabile;
 - variabilele și interacțiunile incluse în model să fie pertinente din punct de vedere statistic;
 - o capacitate predictivă cât mai mare;
 - inteligențialitate sociologică și, alături de această cerință, modelul să permită distingerea cauzelor de efecte.
- Nu există un algoritm infailibil pentru utilizarea procedurilor de regresie multiplă. Cele mai mari dificultăți apar la introducerea factorilor în ecuație, mai precis în etapa selectării variabilelor. Dintre numeroasele strategii aplicabile, cea pentru care am optat ar putea fi schematizată astfel:
- selectarea interacțiunilor prin

INFRACTIONALITATEA JUDECATĂ ȘI CONDAMNATĂ

eliminare statistică;

- introducerea efectelor principale necesare;
- verificarea semnificației factorilor "sensibili" din punct de vedere statistic și sociologic;
- eliminarea factorilor care nu corespund criteriilor statistice și sociologice adoptate;

Evaluarea modelului se face prin:

-studiu cazurilor clasificate eroan de model;

- compararea cu un model statistic al efectelor principale.

Ecuatia funcției de regresie logistică multiplă rezultată în urma aplicării strategiei de modelare definite mai sus cuprinde următoarele variabile și parametrii corespunzători:

Tabel nr. 20

Variabilă	β - parametrul efectului	S.E. - eroare standard	P - semnificația parametrului
prezența tatălui natural în familia de proveniență q19d	1,7676	0,9243	0,0558
un singur frate q17d2	3,2067	1,1947	0,0073
2-3 frați q17d3	2,6674	1,1525	0,0206
mai mulți de 3 frați q17d4	4,9951	1,3898	0,0003
nivel de instrucție scăzut (fără școală sc. primară sau sc. specială) al tatălui q22d1	- 2,1422	0,8772	0,0146
percepe situația financiară a familiei de origine ca fiind slabă q23d1	- 4,9273	1,2889	0,0001
percepe situația financiară a familiei de origine ca fiind bună q23d3	3,6011	0,8669	0,0000
consideră că părinții se certau rar q24d2	1,2140	0,6176	0,0494
afirmă că mama sau tatăl obișnuiau să consume băuturi alcoolice q26d1	2,8809	0,8426	0,0006
dacă au fost alte condamnați în familie q27d	6,0861	1,4231	0,0000
starea civilă a subiectului: văduv sau necăsătorit q29d1	-2,3869	0,8565	0,0053
starea civilă a subiectului: concubinaj, divorțat sau altă situație q29d3	2,0480	0,9483	0,0308
dacă subiectul consideră că are prieteni apropiati q37d	- 1,6530	0,6796	0,0150
dacă prietenii au comis infracțiuni q42d	6,1256	1,4557	0,0000
dacă subiectul a rămas repetent în perioada școlarizării q55d	2,9662	1,1647	0,0109
interacțiune: 2-3 frați și prezența tatălui natural în familia de proveniență q17d3-q19d	- 4,6676	1,8785	0,0130
constanță	- 4,0553	1,4152	0,0042

Interpretarea modelului de regresie s-a realizat după următoarele criterii:

- tipul relației - pozitiv sau negativ, de stimulare sau de inhibare a infracționalității;

- tipul variabilelor discutate - facturale sau de opinie - pe baza acestei dihotomii am distins între structura de determinanți și infracționalității și structura de reprezentare;

O primă concluzie ce poate fi derivată din modelul de regresie logistica este că infractorii posedă un sistem de reprezentări distinct. Aceasta se caracterizează printr-o relație de idealizare a familiei de proveniență, descrisă ca având o situație financiară bună și suferind de puține certuri între părinți. Celelalte două caracteristici cuprinse în model - percepția asupra consumului de alcool și recunoașterea existenței unor prieteni apropiati - confirmă presupozиțiile comune referitoare la determinarea comportamentului delincvent care ar fi asociat provenienței din familii dezorganizate și asociat unor personalități mai puțin adaptabile. Distingerea "sistemului de reprezentări" de sistemul de determinare discutat mai sus s-a făcut în primul rând pe considerente metodologice: din el fac parte variabilele de opinie care pot fi interpretate ca și cauze doar în situații speciale.

Relațiile evidențiate de echipa de regresie logistică arată destul de clar caracterul eminentemente socializat al infracționalității de tipul celei surprinse în studiu nostru. Delincvenția este un fenomen marginal nu numai în sens abstract, de îndepărțare de la regula penală, ci și în determinările sale socio-economice și chiar spațio-temporale. Anumite persoane, din medii specifice, devin cu o probabilitate mult mai mare infractori decât ceci a căror constelație de indicatori socio-demografici se abate de la tipul criminogen. Faptul că cele mai importante efecte se înregistrează pentru variabilele ce descriu existența altor condamnări în familia de origine și implicarea prietenilor în fapte infracționale arată că delincvenția se învață, fiind probabil una dintre conduitele asociate unui

anumit mod de viață, unei anumite strategii institutionalizate⁶ de rezolvare a tensiunii dintre aspirațiile promovate de ideologia dominantă și resursele disponibile în anumite straturi sociale.

Chiar și recunoscând dimensiunea socializării delincvențe, nu ne este facil să facem afirmații referitoare la "cauze eficiente". Precum se întâmplă aproape întotdeauna în sociologie⁷, și în cazul nostru putem vorbi mai degrabă de un nod causal, de o structură de determinare în care o mulțime de factori sunt interdependenți, covariati, fără a se putea distinge o clasă de fenomene care generează de o manieră necesară comportamentul delincvent. Astfel, rezultatul modelării noastre poate fi interpretat, de pildă, în stilul lui Bourdieu, arătând că el indică existența unui habitus specific infractorilor studiați. Faptul că infracționalitatea din familie sau din cercul de prieteni este strâns asociată cu delincvenția subiecților însăși arată, repetăm, că predispoziția spre acest gen de conduite se reproduce, prea des, prin socializare primară sau secundară. "Predispoziția", însă, în acest caz trimite nu numai la orientările axiologice ale celor vizăți ci și la circumstanțele corelativă acestui stil de viață care tind să ele să se reproducă. Situația materială precară, capitalul cultural carentat, insuficient pentru o mobilitate socială ascendentă prin mijloace dezirabile, se perpetuează într-un proces în care infracțunea este doar o secvență banală. Se observă, astfel, că numărul de frați este corelat⁸ pozitiv cu predispoziția spre acțiuni infracționale, situația celor cu 2 sau 3 frați fiind influențată de prezența sau absența tatălui natural din familia de proveniență. (În acest caz prezența tatălui poate fi interpretată și ca relevantă pentru importanța controlului social fie ca indicator al anumitor categorii de famili). Se știe că nivelul de trai al unei familiile este în relație inversă cu numărul de copii. Infractorii, ca și părinții lor de altfel, dispun de o scolarizare ce-i face vulnerabili pe piața muncii, nivelurile medii de instrucție - școala profesională mai ales - oferind actualmente puține debușee sau

nală. Asemenea factori concură la alcătuirea unui sistem de condiții care concură la "produsul" conduitelor infracționale.

Un model empiric al determinării fenomenului infracțional

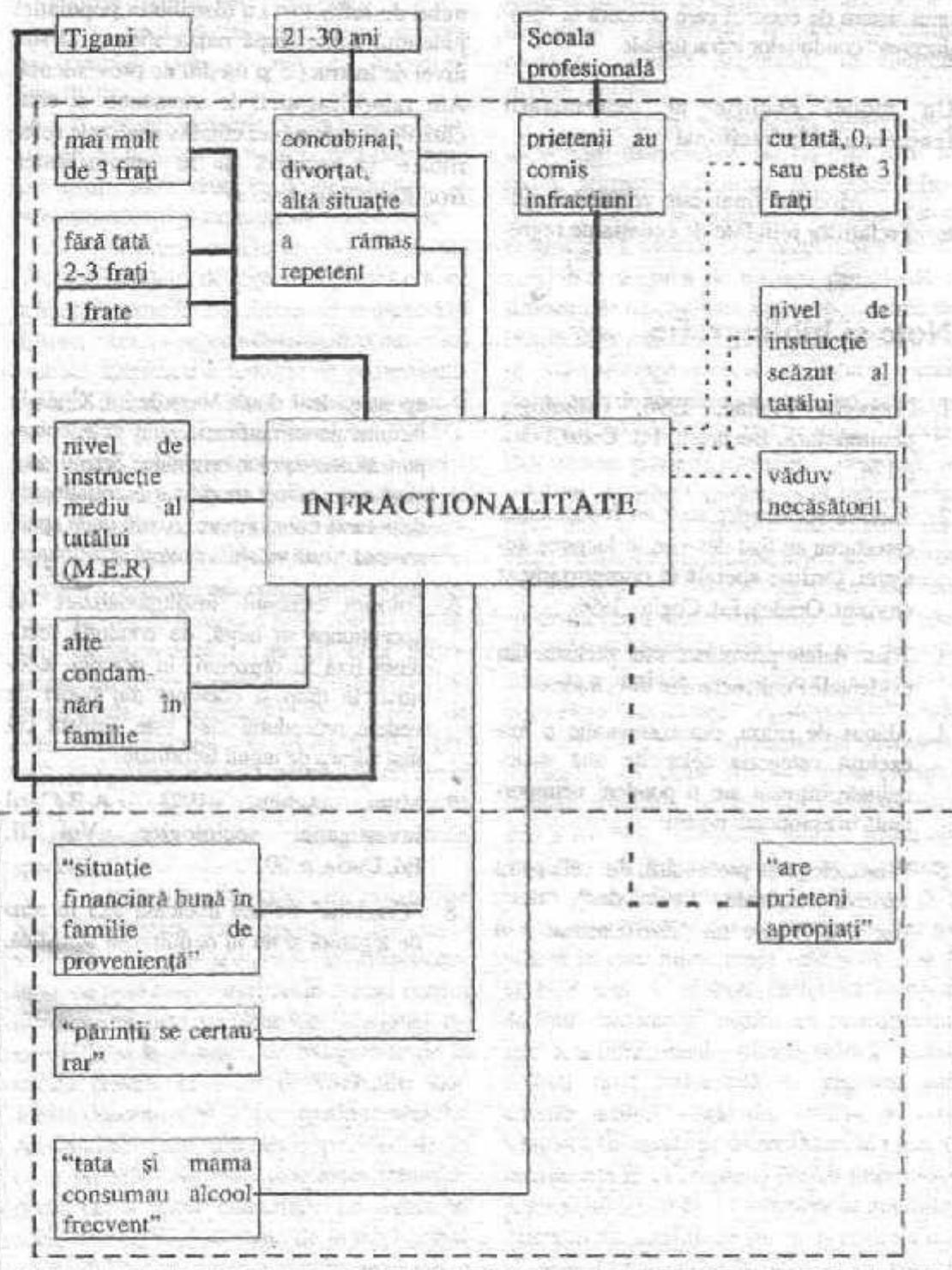
Modelul final este rezultatul sintezei relațiilor reliefate de ecuația de regre-

sie logistă multiplă și comparația eșantionului de infractori cu distribuția populației județului Bihor după naționalitate, vârstă, nivel de instrucție și mediu de proveniență. Am valorificat aici, de asemenea, și concluziile la care ne-au condus analizele referitoare la recidivă și la criminalitatea romilor. (Vezi Anexa)

Note și bibliografie

1. Gheorghe Florian, 1996, Psihologie penitenciară, București, Ed. Oscar Print, p.124.
2. Teoriile sociologice care au fundamentat cercetarea au fost descrise în lucrarea autoarei: Ordine socială și comportament deviant, Oradea, Ed. Cogito, 1996.
3. Toate datele prezentate sunt preluate din evidențele Penitenciarului din Oradea.
4. Alături de romi, din comparație a fost exclusă categoria celor de altă naționalitate întrucât are o pondere neimportantă în eșantionul nostru.
5. Pentru eleganța prezentării, din cele patru variante originale "foarte des", "des", "rar", și "foarte rar" am construit prin agregare doar două. Valorile lui X^2 și ale testului de semnificație sunt cele corespunzătoare datelor originale. Sensul asociilor nu a fost modificat esențialmente de această transformare. Acolo unde apare semnul * este valabilă acasă atenționare.
6. Folosim termenul "institutionalizare" în acceptiunea sa largă, de conduită recurentă fixă în obiceiuri, în practici repetitive în timp și coerente din punct de vedere procedural care este ghidată cel mai adesea de reguli informale.
7. Mihu, Achim, 1973, A.B.C.-ul investigației sociologice, Vol II, Ed. Dacia, p. 50.
8. "Corelația" trebuie înțeleasă aici în sens de legătură și nu în definiția sa statistică.

Anexă

Relații pozitive _____
 Relații negative

Determinanți
Reprezentări

Grosimea liniilor reflectă intensitatea relativă a relațiilor dintre variabile